

ollut järjestettyjen aineskokoelmien puute. Tilanne on kuitenkin nopeasti muuttumassa. Laajamittainen keruu saatiin käyntiin kesällä 1967. Apuvälineenä oli silloin 114-sivuinen moniste Kansankielen muoto-opin keruuohjelma. Seuraavana vuonna sitä täydennettiin 34-sivuisella lisävihkolla. Näiden monisteiden ja parivuotisten keruutulosten ja -kokemusten pohjalta valmistui lopullinen Muoto-opin keruuopas kerääjien käyttöön kolmanneksi työkesäksi. Johdannon ja loppuun liitettyjen lipuntäyttömallien lisäksi teoksessa on viisi lukua: I. Taivutus- ja sananmuodostustyytit, II. Vartalonsisäisiä äännevaihteluja, III. Nominien taivutusmuodot, IV. Verbien taivutusmuodot, V. Partikkeleita. Tavanomaisen jäsentelyn rinnalla on arkistojärjestelmän mukainen juokseva signuminumerointi.

Johdannossa esitellään aluksi muoto-opin keruun ja tutkimuksen aiempia vaihteita. Keruutekniikasta annetaan yksityiskohtaisia ohjeita. Lyhyt työrupeama ja kätevä opaskirja houkuttelevat helposti kaavamaiseen ja karkeasti provosoivaan kyselyyn. Syystä tähdennetäänkin kertojien spontaanin puheen ja luontevien puhetilanteiden merkitystä. Käytännössä jouduttaneen tekemään kyselymenetelmää suosiva kompromissi, sillä muuten kolmen neljän kuukauden keruuajana ei ennätä läheskään tyydyttävästi kartoittaa murteen morfologista systeemiä. Hyvistä kielenoppaista alkaa monin paikoin olla puutetta. Niinpä pidetäänkin välttämättömänä useiden haastateltavien käyttämistä. Näin ainesta kertyy runsaammin ja sen luotettavuutta on helpompi kontrolloida. Lisäksi johdannossa annetaan ohjeita arkistolippujen kirjoittamisesta, tarkekirjoituksesta, merkitysten selittämisestä, eräistä merkintäseikoista ja keruukertomusten laadinnasta.

Taivutus- ja sananmuodostustyypppejä käsittelevä ensimmäinen luku jakautuu substantiivien ja adjektiivien, numeraalien, pronomiinien sekä verbien lohkoihin. Substantiivi-, adjektiivi- ja verbiaines on jaoteltu vartalotyypeittäin. Tarpeen vaa-

Uusi keruuopas

Muoto-opin keruuopas. Laatinut TERHO ITKONEN apunaan Heikki Leskinen, Heikki Paunonen ja Tapani Lehtinen. Tietolipas 59. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Fors-
sa 1969. 167 s.

Suomen murteiden morfologiaa on tutkittu sangen vähän. Yhtenä syynä on

tiessa jaottelussa on otettu huomioon myös vartalovokaalisto. Siten muun muassa johdostyypeittäin ryhmitellyt 3- ja useampitavuiset *a*, *ä* -vartaloiset nominivartalot on eritelty lisäksi johdinta edeltävän vokaalin mukaan. Näin tutkimus tulee saamaan tarkasti kerättyä ja hyvin järjestettyä ainesta. Kussakin signumissa on mainittu muutamia teemasanoiksi sopivia sanoja. Varsin runsaasti on esitetty myös eri murteiden kannalta muotoopillisesti merkitsevää erikoissanastoa. Aineisto on eritelty tarkkaan, joten arkiston käytettävyyks tulee olemaan hyvä. Niinpä esimerkiksi ominaisuudennimien käsittely on jaettu kahdeksaan signumiin. Myös derivaation tutkimus saa runsaasti materiaalia, sillä johtimista kerätetään etenkin spontaanista puheesta tallennettua käyttöesimerkistöä. Taivutusmuotojen esittelyssä teemalla on keskeinen osa. Teemamuodot on valittu siten, että sanan kaikki vartalot sekä nominien osalta tärkeimmät sijamuodot, verbien osalta tärkeimmät, tempus- ja modusmuodot tulevat esitellyiksi.

Luvussa »Vartalonsisäisiä äännevaihteluja» käsitellään geminaatiota, astevaihtelua, eräitä *j* ~ \emptyset ja *v* ~ \emptyset -tapauksia, lounaismurteiden diftongireduktiota sekä loppu- ja sisäheittoa, siis aineistoa, joka sisältyy myös äännehistorioihin. Täydellisyysden vuoksi on otettu mukaan myös sellaisia tapauksia, joissa nykykielessä ei ole havaittavissa morfofonologista vaihtelua (esim. *saarva*-tyyppiset tapaukset). Astevaihtelun osalta aines on eritelty signumeihin vokaaliyhtymittäin, joten esimerkiksi murteiden $\emptyset \sim j \sim v$ -vaihtelut dentaalispirantin edustuksessa kartoittuvat tarkasti. Muoto-opin kokoelmat tulevat tarjoamaan myös äännehistorioitsijoille erinomaista aineistoa.

Kolmannessa luvussa käsitellään nominien taivutusmuodot, nominien monikon muodostus, omistusliitteet ja komparaatio, neljännessä luvussa verbien taivutusmuodot. Erityistä huomiota kehoitetaan kiinnittämään eri vartalotyyppien edustukseen. Aineksen luotettavuus on varmis-

tettu monissa kohdin sillä, että lippuihin on lupa kelpuuttaa vain spontaanista puheesta saatuja lause-esimerkkejä. Viidenteen lukuun on koottu suuri joukko adverbeja, post- ja prepositioita, konjunktiota sekä liittepartikkeleita.

Opasta silmälillessä pääsee hyvin selville, mitä kaikkea arkistoliput tulevat sisältämään. Keruu ei ole tiukasti rajoitunut pelkästään muoto-opin alueeseen. Mukaan on otettu hiukan puhtaasti äännehistorian piiriin kuuluvaa aineistoa. Lauseopillista ainesta kertyy runsain määrin, sillä esimerkiksi pronomien, nominien sijojen, infinitiivien ja konjunktioiden syntaktista käyttöä valaisevat esimerkit ovat keskeisellä sijalla. Jossain määrin lipustoa voi hyödyntää sanastollisestikin. Mutta ennen kaikkea arkisto tulee käsittelemään tarkkaan kerättyä ja johdonmukaisesti jäsenneltyä morfologista aineistoa.

»Muoto-opin keruuopas» on erinomainen ja välttämätön apuneuvo kaikille murteenkerääjille. Myös arkiston käyttäjän on hyödyllistä perehtyä siihen. Lisäksi teos on tutustumisen arvoinen muillekin dispositionsa ja runsaan murreaineiksensa takia. Muoto-opin keruun onnistuminen riippuu nyt kerääjien taidosta ja ahkeruudesta sekä siitä, ennätetäänkö työ saattaa päätökseen ennen vanhakantaisen murteen väistymistä.

Raimo Jussila